

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

“Допущений до захисту”
Завідувач кафедри Шапочка К.А.

Шапочка К.А. (підпис)
“8” грудня 2025р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему:

**«Формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого
шкільного віку з особливими освітніми потребами»**

Виконав: студентка 6841мз групи

Бистрова К.І. **Бистрова К.І.**
(підпис)

Керівник роботи: к.п.н., доцент

Кисличенко В.А. **Кисличенко В.А.**
(підпис)

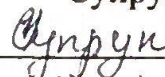
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра Спеціальної та інклюзивної освіти
 Спеціальність А6 Спеціальна освіта
 Освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Гарант освітньої програми
 Супрун М.О.

 (підпис)

«1» грудня 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Бистровій Катерині Іванівні

1. Тема роботи: «Формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами»

Керівник роботи к.п.н. Кисличенко Вікторія Анатоліївна

2. Затверджені наказом ректора № 1383-УЧ від «26» листопада 2025 року

3. Термін подання роботи: до 01.12.2025 р.

4. Вихідні дані по роботі: фахова література, спеціальна науково-педагогічна література з тематики досліджуваного питання, матеріали конференцій, репозитарій університету.

5. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів):

Розділ 1. Теоретичні основи формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Розділ 2. Емпіричне дослідження процесу формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП

Перелік презентаційних матеріалів виконаний в програмі Power Point.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1. Теоретичні основи формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП			
Розділ 2. Емпіричне дослідження процесу формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП			

7. Дата видачі завдання 01.11.2024р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літературних джерел з предмета дослідження	Жовтень 2024	Виконано
2.	Складання розгорнутого плану магістерської роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	Листопад 2024	Виконано
3.	Робота над написанням Розділу 1	Грудень 2024, січень 2025	Виконано
4.	Робота над написанням Розділу 2	Лютий - травень 2025	Виконано
5.	Оформлення магістерської роботи	Вересень-жовтень 2025	Виконано
6.	Передача магістерської роботи рецензенту для рецензування	Листопад 2025	Виконано
7.	Попередній захист магістерської роботи	<u>07.11.2025</u>	Виконано
8.	Захист магістерської роботи	<u>10.12.2025</u>	Виконано

Студент

Біста

Бистрова К.І.

Керівник роботи

В.А.

Кисличенко В.А.

АНОТАЦІЯ

Бистрова К.І. «Формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами». Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності А6 «Спеціальна освіта», освітньої програми «Спеціальна освіта. Логопедія». Миколаїв: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова. 2025 рік. 63 сторінка.

У магістерській роботі досліджено особливості формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. У центрі уваги – роль сім'ї у мовленнєвому розвитку дитини, вплив педагогіки партнерства на взаємодію між логопедом та батьками, а також структура логопедагогічної культури як комплексного явища, що включає знання, уміння та ціннісне ставлення. Теоретична частина охоплює аналіз наукових джерел, сучасних підходів до логопедичного супроводу та історичні аспекти участі родини у подоланні мовленнєвих порушень.

Емпірична частина містить опис організації дослідження, проведеного на базі Миколаївського ліцею №19. У роботі визначено критерії та показники логопедагогічної культури батьків і здійснено констатувальний етап, що дозволив з'ясувати початковий рівень їхньої готовності до співпраці з логопедом. Розроблена та впроваджена формувальна програма включала консультації, тренінги, мікрровправи та індивідуальні рекомендації для сімей. Порівняльний аналіз результатів до та після проведення програми підтвердив її ефективність: підвищився рівень знань, умінь і мотивації батьків, зросла їхня активність та усвідомленість у питаннях мовленнєвого розвитку дитини.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування розробленої програми у діяльності логопедів закладів освіти. Отримані результати свідчать, що системна робота з батьками сприяє покращенню мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами та зміцненню партнерської взаємодії між родиною і фахівцями.

Ключові слова: логопедагогічна культура батьків, діти з ООП, молодший шкільний вік, педагогіка партнерства, формувальна робота, мовленнєвий розвиток.

ABSTRACT

Bystrova K. I. "Formation of logopedagogical culture of parents of primary school children with special educational needs." Master's qualification work in specialty 016 "Special Education", educational program "Special Education. Speech Therapy." Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2025. 63 pages.

The master's thesis examines the process of developing speech therapy culture among parents of primary school children with special educational needs. The study focuses on the role of the family in a child's speech development, the importance of partnership pedagogy in cooperation between speech therapists and parents, and the structure of speech therapy culture as a complex phenomenon that includes knowledge, skills, and value-based attitudes. The theoretical section provides an analysis of scientific literature, modern approaches to speech therapy support, and the historical context of parental involvement in overcoming speech disorders.

The empirical part presents the organization and implementation of the research conducted at Mykolaiv liceum No. 19. Criteria and indicators of parents' speech therapy culture were identified, and a diagnostic stage was carried out to determine the initial level of parental readiness for cooperation with a speech therapist. A special formative program was developed and implemented, including consultations, training sessions, micro-exercises, and individual recommendations for families. A comparative analysis of the results before and after the program demonstrated its effectiveness: parents' levels of knowledge, practical skills, and motivation significantly increased, as did their overall involvement in their child's speech development.

The practical value of the thesis lies in the possibility of applying the developed program in educational institutions providing speech therapy support. The results show that systematic work with parents improves the speech development of

children with special educational needs and strengthens the partnership between families and professionals.

Keywords: speech therapy culture of parents, children with special educational needs, primary school age, partnership pedagogy, formative program, speech development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛОГОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ООП.....	12
1.1. Роль сім'ї, історичний аспект і сучасні підходи до логопедичного супроводу дітей	12
1.2. Сутність поняття «педагогіка партнерства» як провідного принципу взаємодії логопеда з батьками дітей з ООП.....	18
1.3. Поняття та структура логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП.....	22
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЛОГОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ООП.....	27
2.1. Організація, зміст і методичне забезпечення дослідження.....	27
2.2. Критерії та показники логопедагогічної культури батьків і результати констатувального етапу дослідження.....	31
2.3. Зміст формувальної роботи з батьками щодо розвитку їх логопедагогічної культури.....	43
2.4. Оцінювання ефективності формування логопедагогічної культури батьків.....	46
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Проблема мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами залишається однією з найбільш актуальних у сучасній українській освіті. Саме в цей період дитина стикається з підвищеними вимогами шкільного середовища, і від того, наскільки сформовані її мовленнєві уміння, залежить успішність навчання, соціальна адаптація та подальший розвиток. У центрі уваги логопедагогічної роботи традиційно перебуває дитина, однак практика доводить, що без активної участі батьків повноцінний мовленнєвий розвиток неможливий. Батьки є найближчим середовищем дитини, яке формує її мовленнєві звички, підтримує або, навпаки, стримує корекційні зусилля педагога. Тому питання формування логопедагогічної культури батьків набуває особливого значення.

Сьогодні все більше уваги приділяється партнерству між школою, логопедом та сім'єю. Але, попри це, рівень поінформованості батьків про особливості мовленнєвого розвитку дітей з ООП все ще залишається нерівномірним. Часто батьки не знають, які вправи можна виконувати вдома, як правильно допомагати дитині, як реагувати на труднощі, з чого почати і як підтримувати результати занять. У багатьох сім'ях логопедагогічна робота обмежується лише заняттями в школі, а вдома дитина не отримує системної підтримки. Через це результати корекції можуть бути нестійкими, а сам процес — довшим і складнішим. Саме тому формування логопедагогічної культури батьків стає важливим напрямом, який потребує системного вивчення та практичної організації.

Актуальність теми пов'язана з тим, що саме батьки є тими людьми, які проводять з дитиною найбільше часу. Їхня участь у логопедагогічному процесі не може бути епізодичною чи поверхневою, адже дитина потребує підтримки не лише на заняттях у спеціаліста, а й у повсякденному житті. Проблема полягає в тому, що значна частина батьків не володіє достатніми знаннями щодо мовленнєвих порушень, не має уявлення про те, як саме проходить логопедагогічна корекція і яку роль вони можуть відігравати. У цей же час

педагогіка партнерства вимагає рівноправної і відповідальної співпраці між логопедом та сім'єю, що можливо лише за умови певного рівня логопедагогічної культури батьків.

Ситуація в Україні також ускладнюється загальними соціальними змінами, зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами, а також потребою адаптації батьків до нових освітніх умов. Тому тема формування логопедагогічної культури батьків є важливою не тільки для наукової галузі, а й для практики роботи з дітьми, які потребують додаткової підтримки.

Об'єкт дослідження: педагогічний процес взаємодії батьків та дітей при формуванні логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП.

Предмет дослідження: зміст, умови та засоби формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП .

Метою дослідження є виявлення та обґрунтування умов, змісту та засобів формування логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, а також перевірка ефективності запропонованої формувальної роботи.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати наукові джерела з проблеми логопедагогічної культури батьків та її значення у мовленнєвому розвитку дітей з ООП.
2. Визначити структуру логопедагогічної культури батьків та розробити критерії і показники її оцінювання.
3. Провести констатувальний етап дослідження та з'ясувати початковий рівень логопедичної культури батьків.
4. Розробити та впровадити формувальну програму з розвитку логопедагогічної культури батьків.
5. Оцінити ефективність запропонованої роботи та порівняти показники до і після її проведення.

Методи дослідження

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі методи: теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення наукових джерел);

емпіричні (анкетування батьків, спостереження, бесіди, оцінювання за критеріями і показниками);

методи кількісного й якісного аналізу даних, що дозволили встановити динаміку рівнів логопедичної культури до і після проведення формувальної роботи.

Гіпотеза дослідження

У дослідженні висунуто гіпотезу, що рівень логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП значно підвищиться за умов системної, доступної та цілеспрямованої формувальної роботи, яка включає консультації, практичні вправи, рекомендації та активну взаємодію між логопедом і родиною.

Наукова новизна роботи полягає в уточненні змісту та структури поняття «логопедагогічна культура батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами»; у визначенні й науковому обґрунтуванні критеріїв і показників оцінювання цього феномену; у розробленні та апробації формувальної програми, спрямованої на підвищення рівня логопедагогічної культури батьків. Новим є також установлення динаміки її розвитку під впливом спеціально організованої роботи та визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування відповідних знань, умінь і ціннісних ставлень батьків.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що формувальна програма, комплекс рекомендацій, вправ і методичних матеріалів можуть бути безпосередньо використані логопедами, учителями початкової школи, асистентами в інклюзивних класах та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів у роботі з батьками дітей з ООП. Запропоновані інструменти сприяють підвищенню їхньої поінформованості, формуванню практичних навичок підтримки мовленнєвого розвитку та покращенню взаємодії «логопед — сім'я». Застосування програми забезпечує зростання ефективності корекційно-

розвиткової роботи та створює умови для більш стійких результатів мовленнєвого розвитку дітей.

База та організація дослідження

Дослідження проводилося на базі закладу загальної середньої освіти Миколаївський ліцей №19, у співпраці з батьками дітей молодшого шкільного віку з ООП, які відвідували логопедичні заняття упродовж навчального року. Усього було залучено 20 батьків. Організація дослідження складалася з трьох основних етапів: констатувального, формувального та контрольного, кожен з яких мав свої завдання та методичне забезпечення.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛОГОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ООП

1.1. Роль сім'ї, історичний аспект і сучасні підходи до логопедичного супроводу дітей

Сім'я є першим середовищем розвитку дитини. У ній дитина чує мову, бачить зразки поведінки та отримує перші правила взаємодії. У сім'ї зароджується довіра до світу і формується відчуття безпеки.

Ця основа визначає темп навчання у школі та готовність приймати допомогу фахівців. Для дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами така основа має особливе значення.

Щоденні дії батьків і прості ритуали вдома впливають на те, як дитина сприймає мовлення, як вона відтворює звуки, як тримає увагу і як входить у нові ролі в класі.

Школа не замінює родину. Вона спирається на те, що вже закладено у домашньому середовищі, та узгоджує кроки з ним [1].

Класики педагогіки розглядали роль батьків як вихідну і провідну. Ян Амос Коменський у «Материнській школі» показав просту логіку родинного виховання. Виховання не починається з уроку у класі. Воно починається вдома з перших років. Батьки задають тон спілкування, показують працю і навчають через щоденні ситуації. Для Коменського родина виконує не лише догляд. Вона дає моральні орієнтири, формує естетичний смак і при звичає до праці. Так створюється цілісна основа розвитку ще до вступу в школу.

Його думка про ранній початок і про послідовність простих дій залишається актуальною для сучасної логопедичної практики. М'який тон звернення, чітка інструкція, повтор і закріплення у побуті відповідають цій лінії [4].

Йоганн Генріх Песталоцці посилив акцент на родинному характері навчання. Він поставив у центр любов і турботу. На його думку, поведінка дитини не змінюється від повчань.

Вона змінюється від систематичних вправ у добрих діях і корисних навичках. Елементарна освіта, за Песталоцці, має бути простою і доступною матері як першій наставниці. У цьому баченні родина не перевантажує дитину складними вимогами. Вона дає невеликі, але регулярні вправи, зрозумілі для дитини і для дорослих.

Такий підхід природно поєднується з логопедичним супроводом у молодшій школі. Короткі і повторювані вправи з артикуляції, рими, ігри зі складами, короткі оповідання за картинкою лягають у щоденні ритуали сім'ї. Вони не вимагають спеціального обладнання і не відривають родину від звичного розкладу [2].

У другій половині XIX століття утвердилось розуміння самоцінності дитинства. Дитину почали розглядати як суб'єкта з власними правами та потребами. Цей поворот змінив погляд на роль сім'ї. Вона має не тиснути, а підтримувати природний ритм дозрівання. Вона має поважати внутрішній світ дитини і допомагати їй поступово входити у ширший соціальний простір.

Для логопедичної практики це означає повагу до індивідуального темпу формування мовлення. Це означає добір завдань за рівнем і поступове ускладнення. Таке ставлення зменшує тривогу і у дитини, і у батьків. Воно допомагає зберігати мотивацію і дає змогу закріплювати результат [4].

На межі XIX–XX століть Марія Монтесорі запропонувала практичні кроки, які зробили родинно орієнтований підхід конкретним. Вона довела, що дитина краще вчиться у підготовленому, спокійному середовищі. Дорослий має говорити чітко, показувати спосіб дії і надавати можливість зробити самому.

Така логіка легко переноситься у дім. Родина створює прості і передбачувані умови. У цих умовах дитина щодня тренує увагу, самостійність і акуратність дії. Для мовленнєвого розвитку це означає чіткі слова-підказки, однакові фрази для переходів між діями, спокійний темп і повтор.

Коли сім'я розуміє цю просту структуру, у неї з'являється впевненість. Вони бачать, що невеликі і регулярні кроки приносять результат. Так зростає і готовність підтримувати логопедичні завдання [3].

Сучасна педагогіка поєднала ці ідеї у моделі партнерства. Взаємодія фахівця з батьками описується як супровід з чіткими етапами.

Спочатку відбувається діагностичний етап. Далі формується план і домовленості. Після цього починається діяльнісний етап з виконанням простих і регулярних дій. Завершується цикл рефлексією.

У цій логіці важлива ясність очікувань. Кожен учасник знає свою роль. Логопед задає рамку і матеріали. Учитель підтримує однакову «мову підказок» у класі. Батьки щодня виконують короткі вправи і фіксують результати. Такий підхід знімає напругу і зменшує кількість непорозумінь. Він підвищує стабільність практик удома і в класі [6].

Сім'я є першим мовленнєвим середовищем дитини. Саме вдома дитина чує живу мову, інтонації, темпи і паузи. Вона пробує звуки і слова. Вона вчиться слухати і відповідати. Якість домашньої комунікації впливає на темп розвитку мовлення.

Для логопедичного супроводу важливо утримувати сприятливе мовленнєве середовище щодня. Простий і доброзичливий тон звернень, чіткі інструкції, короткі розмови у побуті, спільне читання, опис дій під час спільної праці створюють природні умови для тренування. Коли родина повторює ті ж самі слова-підказки, що й учитель, дитина робить менше помилок. Вона краще впізнає ситуацію і швидше реагує. Так формується самоконтроль і зростає впевненість [5].

Типи залученості батьків можуть мати різні форми.

Є інформована участь, коли родина знає цілі, критерії і терміни.

Є процедурна участь, коли батьки беруть участь у плануванні, підписують індивідуальну програму і розуміють маршрути підтримки.

Є щоденна практична участь, коли виконуються короткі вправи вдома, ведеться щоденник і підтримується спільна мова сигналів з учителем.

Усі три рівні важливі. Проте саме щоденна практика найсильніше впливає на результат. Вона створює дозу і частоту, яких не вистачає лише у шкільному розкладі. Вона забезпечує перенесення навичок у життєві ситуації. Вона формує у батьків відчуття компетентності і відповідальності [1].

У молодшому шкільному віці дітям з особливими освітніми потребами потрібна передбачуваність. Вони краще працюють у сталому ритмі. Їм потрібні ясні сигнали початку та завершення дії. Їм потрібні прості інструкції, подані спокійним тоном. Візуальні підказки полегшують розуміння і знімають зайве напруження. Коли школа і дім узгоджують ці елементи, дитина відчуває безпеку. Вона приймає завдання і доводить його до кінця.

Це стосується і логопедичних вправ. Короткі мікропрактики щодня, однакові фрази для переходів, повтор звуків і складів у побутових ситуаціях дають відчутний ефект. Так створюється міст між заняттям і життям дитини [3].

Фактори ефекту у родинній участі мають практичний характер.

Перший фактор — ясність інструкцій. Батьки повинні розуміти мету вправи і послідовність кроків.

Другий фактор — сталість і регулярність. Краще робити коротко щодня, ніж багато і рідко.

Третій фактор — спільна мова сигналів між учителем та родиною. Однакові слова-підказки зменшують помилки і прискорюють реакцію.

Четвертий фактор — доброзичливий тон. Підтримка та схвалення посилюють мотивацію і знижують страх помилки.

П'ятий фактор — зворотний зв'язок. Щотижневі короткі обговорення з фахівцем допомагають коригувати вправи і фіксувати прогрес.

Шостий фактор — реалістичні цілі. Маленький крок, який можна побачити і відчути, краще за амбітну мету, яка тягнеться місяцями. Саме ці фактори пояснюють, чому одна і та сама вправа в одній сім'ї працює, а в іншій ні. Вони формують контур якості виконання і визначають кінцевий результат [6].

Є й бар'єри, які заважають залученості. Батьки часто відчують брак часу. Деякі мають нерегулярний графік роботи. Комусь бракує впевненості у власних силах. Частина родин боїться зробити «щось не так». Є сім'ї, де рівень стресу високий. Є сім'ї, де немає окремого місця для занять і немає тиші. Бувають випадки, коли інструкції надто складні або матеріали перевантажені. Перешкодою стає і різна мова сигналів у школі та вдома. Дитина чує різні слова і втрачається. Додаються побоювання щодо стигми, недовіра до фахівців, небажання ділитися труднощами. Усі ці фактори знижують частоту виконання вправ і підривають стабільність. Саме тому потрібні прості рішення. Короткі відео або картки з прикладом. Одна фраза-підказка замість довгих пояснень. Домовленість про фіксований час. Гнучкий вибір місця у домі. Підтримка простими словами без оцінок. Визнання зусиль і маленьких перемог [5].

Історичні і сучасні підходи сходяться у кількох висновках. Родина задає перші рамки поведінки і мови. Школа має не підміняти цей вплив, а доповнювати його. Ефективна взаємодія ґрунтується на ясних ролях і простих кроках. Класики підкреслювали любов, послідовність і вправляння у корисних діях.

Сучасна практика додає до цього структурованість, вимірюваність і партнерство. Тепер важить не лише добра воля, а й чіткість процесу.

План, узгоджені сигнали, короткі вправи, перевірка результатів і корекція дають можливість утримувати курс і бачити прогрес [1].

Сімейне середовище має прямий зв'язок з мовленнєвим розвитком. Це стосується фонологічної обізнаності, артикуляції, словника і зв'язного мовлення.

Просте щоденне спілкування дає можливість чути і пробувати звуки.

Спільне читання тренує увагу і пам'ять.

Опис дій під час хатньої роботи наповнює словник і структурує фразу.

Розповідь за картинкою або за подією дня розвиває наратив. Коли родина робить це послідовно, школа бачить, що дитина краще включається у

мовленнєві активності класу. Вона охочіше відповідає. Вона менше боїться помилитися. Вона переносить нові навички у різні ситуації [3].

Для дітей з особливими освітніми потребами важлива не лише частота вправ. Важлива якість взаємодії і емоційний фон. Доброзичливий тон знімає напруження. Пауза перед відповіддю дає час на обробку. Коротка похвала закріплює успіх. Візуальна опора підтримує розуміння інструкції. Коли ці елементи є і вдома, і в школі, формується безперервна траєкторія навчання. Логопедичні завдання не виглядають як щось окреме і складне. Вони входять у звичні дії дитини. Вони повторюються без зайвих нагадувань. Вони не вимагають спеціальних умов [5].

Сучасні моделі партнерства враховують ще один важливий момент. Батьки потребують опори, а не контролю. Вони краще виконують вправи, коли відчують себе співавторами плану. Вони активніше включаються, коли розуміють сенс кожної дії. Вони менше пропускають, коли бачать навіть невеликі зрушення. Тому логопед має не лише давати завдання. Він має навчати батьків. Він має показувати, як працює вправа. Він має змінювати її, якщо вона не йде. Він має цікавитися відчуттями родини. Така позиція формує довіру і знімає бар'єри [6].

Історичний розвиток поглядів на роль сім'ї привів нас до простої і зрозумілої картини. Родина є першим простором навчання, а школа — партнером у цьому процесі. Класики задали принципи, які не старіють. Любов, порядок дій, послідовність, ясність мови і право дитини на власний темп.

Сучасна інклюзивна школа додає до цього інструменти. Є план дій. Є спільна мова сигналів. Є малі кроки щодня. Є контроль прогресу і корекція. У такій рамці сім'я перестає бути пасивним адресатом порад. Вона стає активним учасником навчання. Це зменшує навантаження на фахівців і підсилює результат для дитини [7].

Практична лінія цієї традиції особливо важлива для логопедичного супроводу. Мовлення потребує регулярного тренування. Воно не формується стрибками. Воно формується малими і частими кроками. Родина має унікальну

можливість забезпечити цю частоту. Вона поруч щодня. Вона бачить настрій дитини. Вона може обрати зручний момент. Вона може змінювати тривалість вправи. Вона може добирати приклади з побуту. Це недоступно у шкільному форматі. Тому партнерство «сім'я — школа — логопед» не є додатковою опцією. Це базова умова успіху [1].

Погляд від класиків до сьогодення показує і зміну мови опису. Раніше говорили «виховувати в любові» і «працювати щодня». Сьогодні додається чітка структура і мірність процесу. Є етапи супроводу. Є критерії якості виконання. Є поріг достатньої участі родини. Є механізм зворотного зв'язку. Ця мова не суперечить класикам. Вона робить їх ідеї придатними для сучасної школи. Вона дає фахівцю та батькам інструменти для спільного руху. Вона дозволяє бачити, що саме працює, а що слід змінити [7].

1.2. Сутність поняття «педагогіка партнерства» як провідного принципу взаємодії логопеда з батьками дітей з ООП

Педагогіка партнерства у початковій школі виходить із простого, але важливого твердження: стійкий розвиток дитини можливий лише там, де дорослі діють узгоджено. Йдеться не про формальні зустрічі, а про реальну спільність цілей, мови й дій між учителем, логопедом, родиною, асистентом учителя та фахівцями супроводу.

У контексті логопедичної допомоги ця спільність набуває особливої ваги. Мовлення формується через багаторазові короткі повторення у звичних ситуаціях, тому школа сама по собі не забезпечить потрібну частоту вправ, а дім без узгодження зі школою не сформує правильну техніку. Партнерство об'єднує ці дві лінії й задає для них спільні правила [12].

Принципи педагогіки партнерства прості й водночас вимогливі.

Повага до дитини і до ролі кожного дорослого не є загальною декларацією, вона виявляється у доборі реалістичних завдань, у прийнятті темпу, у відсутності тиску й приниження [8].

Довіра постає з прозорості: батьки повинні знати мету вправ і критерії успіху; учитель і логопед мають розуміти життєві умови родини.

Рівність позицій означає, що батьки не сприймаються як пасивні «виконавці», а як співавтори плану; добровільність підтримується зрозумілими інструкціями і гнучкістю у способах виконання [13].

Спільна відповідальність не знімає фахової відповідальності з учителя й логопеда: вона розподіляє щоденні кроки так, щоб вони були посильними, регулярними і відчутними для дитини.

Етичний вимір партнерства включає коректне інформування, право на відмову від окремих практик і культурну чутливість до традицій родини, що узгоджується з підходами створення інклюзивного освітнього середовища [9].

Ролі учасників у партнерстві мають бути окреслені чітко й без двозначностей.

Логопед проєктує зміст, послідовність і дозування вправ, навчає дорослих їх виконанню, задає «спільні фрази-сигнали» й контролює якість техніки [14].

Учитель відповідає за щоденні короткі мовленнєві мікроставки у класі, за візуальні підказки, за підтримку однакової мови інструкцій, а також за спостереження за участю дитини на уроці.

Асистент учителя допомагає дитині вчасно перейти до завдання, використовує ті самі підказки, фіксує виконання і інформує команду про успіхи та труднощі [15].

Батьки забезпечують мовленнєво сприятливе домашнє середовище, виконують короткі мікропрактики у зручний час, ведуть простий щоденник і повідомляють про бар'єри.

Інклюзивно-ресурсний центр та адміністрація школи створюють організаційні умови: розклад, матеріальну базу, маршрут індивідуальної програми розвитку, а також процедури збору й зберігання даних.

Коли кожен знає свою роль, зменшується ризик дублювання і зростає стабільність дій [16].

Комунікаційні протоколи дають партнерству ритм і передбачуваність.

На старті проводиться очна зустріч, на якій обговорюють сильні сторони дитини, її потреби, прості довгострокові цілі та перші кроки на найближчі два тижні; домовленості фіксуються доступною, «немедичною» мовою [20].

Далі команда переходить до коротких регулярних бріфів із тижневим інтервалом і сталою структурою: що вдалося, що не вдалося, що змінюємо в одній вправі, на що звертаємо увагу наступного тижня.

Якщо очний формат складний, частину обміну беруть на себе щоденник мікропрактик, короткі голосові повідомлення та фото прикладів виконання.

Додаткову опору дає «спільна мова підказок»: кілька коротких фраз, які однаково звучать у класі й удома, і використовуються послідовно.

На шостому тижні доцільний проміжний скринінг і перегляд інтенсивності підтримки або способу подання матеріалу відповідно до принципів інклюзивного середовища [18].

Протоколи мають включати і правила зворотного зв'язку. Дорослі не обмежуються оціночними словами, а описують спостережувану дію короткою фразою, вказують один аспект для корекції і дають конкретну підказку; такий підхід знижує тривогу і підвищує контроль дитини над дією [14].

Корисним є правило «одна зміна на тиждень», яке дозволяє не перевантажувати родину і відстежувати ефект кожної корекції.

Комунікація в партнерстві неминуче стикається з бар'єрами.

Найчастіше це брак часу, нерівний ресурс сім'ї, емоційне виснаження, страх зробити помилку, інколи недовіра до школи.

Протоколи мають передбачати їх заздалегідь: фіксоване «вікно» для мікропрактик, альтернативи на випадок форс-мажору, акцент на підході «достатньо добре», а не «ідеально».

Якщо у родини щось не виходить, команда обговорює причини та пропонує одну конкретну зміну: спростити інструкцію, скоротити тривалість, замінити матеріал, перенести вправу на інший час доби [19].

Формування логопедагогічної культури родини є окремим завданням партнерства. Логопедагогічна культура — це сталий спосіб щоденного

спілкування і дії: базові знання про мовленнєвий розвиток, практичні вміння дорослого демонструвати і підкріплювати потрібну дію, установка на підтримку, а не контроль, і організація простору вдома.

Коли батьки розуміють, для чого вправа, як її показати, які помилки очікувані і як на них реагувати, вони діють спокійно і впевнено; дитина відчуває цю впевненість, і її мотивація зростає. Поступово мовленнєві вправи стають частиною рутин: спільне читання, короткі розмови за картинкою, опис дій під час побутових справ, ігри зі звуками у дорозі — формат, що не потребує значних ресурсів і краще приживається [21].

Шлях до цієї культури починається з навчання батьків. Доцільні наочна демонстрація у повільному темпі з мінімальною кількістю слів, «репетиція» вправ дорослим, короткі відеомоделі, чек-листи і картки з фразами-підказками, а також простий щоденник мікропрактик із кількома полями для фіксації ритму. Такий інструментарій знімає бар'єр часу і дозволяє повертатися до техніки у зручний момент [22].

Емоційний компонент логопедагогічної культури так само важливий, як і технічний.

Дитина тренує мовлення там, де відчувається у безпеці, тому дорослі тримають доброзичливий тон, дають коротку паузу перед відповіддю, підтримують спробу й хвалять за конкретну дію.

Прийняття «невдалих днів» як частини процесу зменшує опір і підвищує готовність дитини до взаємодії [23].

Партнерство тримається на видимому прогресі. Команді потрібні прості індикатори, зрозумілі усім: короткі завдання на фонологічну обізнаність раз на два тижні, спостереження за чіткістю звукопостановки на кількох опорних звуках, оцінка короткого наративу за однією картинкою.

Коли родина бачить, що за місяць дитина впевненіше розрізняє рими, швидше знаходить перший звук у слові або додає одну фразу до оповіді, зростає довіра до процесу; школа, своєю чергою, отримує підстави для своєчасної корекції плану [26].

Стабільність логопедагогічної культури тримається на малих, але регулярних кроках: щодня по десять хвилин, одна відпрацьована фраза-підказка, одна погоджена зміна на тиждень. Коли дорослі відчують, що план реалістичний, вони тримаються курсу; коли дитина бачить передбачувані очікування, вона входить у вправу без опору [24].

Отже, педагогіка партнерства у логопедичному супроводі — це базова організаційна логіка, яка з'єднує школу і дім.

Її принципи — повага, довіра, рівність позицій, добровільність і спільна відповідальність — задають стиль взаємодії [12].

Її ролі — логопед, учитель, асистент учителя, батьки, дитина, фахівці ІРЦ — утворюють команду з чіткими обов'язками [14].

Її комунікаційні протоколи — стартова зустріч, короткі щотижневі бріфи, «спільна мова підказок», прості інструменти фіксації — забезпечують ритм і ясність.

Результатом стає логопедагогічна культура родини: знання, навички, установки і побутові умови, які підтримують мовлення щодня, та створюють підґрунтя для практичної моделі з мікровправами у класі, малими логопедичними сесіями та домашніми мікропрактиками [11].

1.3. Поняття та структура логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з ООП

Логопедагогічна культура батьків є важливою частиною всього процесу логопедичного супроводу дитини і займає особливе місце в роботі з дітьми молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Під цим поняттям розуміють не просто знання батьків про мовленнєві порушення, а більш широку сукупність уявлень, навичок, способів взаємодії з дитиною та ставлення до логопедичної роботи [25].

Це певна готовність дорослих брати участь у корекційному процесі, розуміти його важливість і виконувати ті поради та рекомендації, які є необхідними для мовленнєвого розвитку дитини.

Логопедагогічна культура формується поступово, у процесі спілкування з логопедом, отримання консультацій, участі у спільних заходах та, головне, через власний досвід спілкування з дитиною вдома[26].

У її основі лежить когнітивний компонент, який пов'язаний зі знаннями батьків про те, як розвивається мовлення, які порушення можуть виникати, чому вони з'являються і як на них можна впливати.

Це також розуміння того, як побудовані логопедичні заняття, чому важливе регулярне виконання вправ та чому не можна пропускати рекомендації фахівця.

Часто саме нестача інформації призводить до того, що батьки недооцінюють власну роль або не розуміють, як правильно діяти у певних ситуаціях, тому когнітивна складова є основою для всього подальшого формування культури.

Не менш важливим є діяльнісний компонент, який включає вміння практично виконувати ті дії, що підтримують мовленнєвий розвиток дитини. Це різні домашні вправи, корекційні ігри, спостереження за мовленням у повсякденних ситуаціях, створення сприятливого мовленнєвого середовища вдома[22].

Діяльнісний аспект найбільш чітко показує, чи вміють батьки застосовувати отримані знання на практиці. Іноді батьки добре розуміють пояснення логопеда, але не знають, як перенести їх у реальне життя, тому розвиток практичних навичок вимагає особливої уваги під час роботи з родинами.

Третю складову становить мотиваційно-ціннісний компонент.

Він стосується ставлення батьків до логопедагогічної роботи, їхньої готовності підтримувати дитину, терпляче займатися з нею і сприймати корекційний процес як важливу частину повсякденного життя.

Висока мотивація батьків значно прискорює розвиток дитини, адже вона відчуває підтримку, бачить інтерес і отримує позитивний досвід у спільних заняттях з дорослими.

Натомість низька мотивація або байдужість можуть створювати бар'єр, який ускладнює роботу логопеда та знижує загальну ефективність корекції.

Формування логопедагогічної культури батьків відбувається поетапно. Спочатку дорослі отримують інформацію про особливості мовленнєвого розвитку і поступово починають розуміти, чому дитина потребує корекційної підтримки[26].

Далі логопед пропонує різні форми роботи, які допомагають батькам навчитися застосовувати знання у щоденному спілкуванні з дитиною.

Згодом формується усвідомлена позиція дорослих, коли вони вже не просто виконують рекомендації, а самі відчують відповідальність за розвиток дитини і ініціюють певні форми підтримки.

Усе це поступово створює цілісну логопедагогічну культуру, яка має прояв у поведінці, ставленні та активній участі у розвитку мовлення дитини[27].

Важливість логопедагогічної культури батьків пояснюється тим, що саме вони найбільше впливають на повсякденне мовленнєве середовище дитини.

Логопед працює з дитиною кілька разів на тиждень, а батьки взаємодіють з нею щодня. Якщо вони розуміють принципи корекції, знають, як правильно реагувати на труднощі, вміють організувати мовленнєво корисні ігри та підтримувати заняття вдома, то результати логопедичної роботи стають набагато стійкішими[28].

Утворюється єдина лінія впливу: логопед закладає корекційний напрям, а батьки його підтримують і продовжують у домашньому середовищі.

Таким чином, логопедагогічна культура батьків є не просто додатковим елементом, а необхідною умовою якісного логопедичного супроводу.

Вона визначає, наскільки швидко дитина буде долати мовленнєві труднощі, як вона зможе адаптуватися в школі та як почуватиметься у спілкуванні з оточенням[29].

Чим більш сформованою є логопедагогічна культура, тим вищою стає ефективність логопедичної роботи, адже дитина отримує чітку, послідовну та підтримувальну допомогу як у школі, так і вдома[30].

Висновок до розділу 1

У першому розділі було розглянуто основні теоретичні положення, які стосуються логопедагогічного супроводу дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та ролі сім'ї в цьому процесі.

Аналіз літератури показав, що сім'я завжди була важливим середовищем для розвитку мовлення дитини. Історичний досвід різних періодів підтверджує, що саме родина формує перші мовленнєві навички, а сучасні підходи лише підсилюють цю думку, роблячи батьків рівноправними учасниками корекційної роботи.

Поняття «педагогіка партнерства» дало змогу зрозуміти, що взаємодія між логопедом і батьками повинна бути не формальною, а справді спільною та відкритою.

Результативність логопедагогічного супроводу значно зростає тоді, коли обидві сторони підтримують одне одного, обмінюються інформацією та разом працюють над розвитком дитини.

Такий підхід допомагає уникати непорозумінь, робить корекційний процес більш системним та зрозумілим для родини.

У розділі було також розкрито зміст логопедагогічної культури батьків та її структуру.

Поступово стає очевидно, що логопедагогічна культура — це не тільки знання про мовлення, а й уміння застосовувати ці знання у повсякденному житті, а також внутрішня готовність підтримувати дитину.

Поєднання когнітивного, діяльнісного та мотиваційно-ціннісного компонентів створює підґрунтя для активної участі батьків у корекційній роботі.

Усе це дає підстави зробити висновок, що логопедичний супровід буде ефективним лише тоді, коли до процесу залучені не тільки фахівці, а й сім'я, яка щодня взаємодіє з дитиною.

Сформована логопедагогічна культура батьків стає важливою умовою для стабільних результатів, адже вона підтримує те, над чим працює логопед, і продовжує корекцію у домашньому середовищі.

Саме тому теоретичні аспекти, розглянуті в цьому розділі, є основою для подальшого емпіричного дослідження, спрямованого на формування та оцінювання рівня логопедагогічної культури батьків.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЛОГОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ООП

2.1. Організація, зміст і методичне забезпечення дослідження

Дослідження проводилося на базі Миколаївського ліцею №19 Миколаївської міської ради Миколаївської області (табл.2.1). Це міська школа, де навчаються діти з різними освітніми потребами, у тому числі й ті, які потребують логопедичного супроводу. У школі працює логопед, який добре знайомий із дітьми та їхніми родинami, тому саме ця база була найбільш зручною для проведення дослідження.

Таблиця 2.1

Характеристика бази проведення дослідження

Параметр	Опис
Повна назва закладу	Миколаївський ліцей №19 Миколаївської міської ради
Тип закладу	Загальноосвітня школа з інклюзивними класами
Наявність логопеда	Є логопед, який працює з дітьми молодшого шкільного віку
Умови для роботи	Логопедичний кабінет, місце для проведення консультацій із батьками
Причина вибору бази	Доступність батьків, наявність дітей з ООП, сформовані команди психолого-педагогічного супроводу
Кількість дітей з ООП у молодшій школі	20
Категорії порушень	ЗПР, ФФНМ, дислалія, ринолалія, порушення письма і читання

Учасниками дослідження стали батьки дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, які відвідували логопедичні заняття в цьому закладі (табл.2.2).

Батьки брали участь добровільно, вони погодилися на співпрацю та були зацікавлені в тому, щоб краще розуміти логопедичну роботу та мати можливість підтримувати дитину вдома. У групі були батьки з різним досвідом: хтось уже мав попередні звернення до логопеда, а для когось це був практично перший досвід такої взаємодії.

Таблиця 2.2

Соціально-демографічна характеристика батьків — учасників дослідження

Показник	Варіанти / значення
Загальна кількість батьків	20
Стать	16 жінок, 4 чоловіки
Вік батьків	25–46 років
Освіта	9 — середня спеціальна, 10 — вища, 1 — неповна вища
Стан зайнятості	працюючі – 12, тимчасово не працюють – 8
Досвід взаємодії з логопедом	вперше — 11, мають досвід — 9

Саме різний рівень поінформованості батьків допоміг більш повно дослідити питання логопедичної культури і визначити, як вона може змінюватися під впливом спеціально організованої роботи.

Дослідження проходило у три етапи (табл.2.3).

Першим був констатувальний етап, під час якого визначався початковий рівень логопедагогічної культури батьків. На цьому етапі важливо було з'ясувати, що саме батьки знають про мовленнєві труднощі своїх дітей, які уявлення вони мають про корекційну роботу та як оцінюють власну участь у ній.

Другий етап був формувальним. На цьому етапі проводилися консультації, бесіди та практичні вправи, які допомагали батькам наблизитися до розуміння логопедичних принципів, а також навчитися застосовувати поради у звичайних домашніх ситуаціях. Батьки отримували конкретні рекомендації, могли тренуватися разом з дитиною, ставити уточнення логопеду та обговорювати труднощі.

Завершальним був контрольний етап, який дозволив порівняти отримані результати.

Таблиця 2.3

Етапи та зміст діяльності на кожному етапі

Етап	Тривалість	Зміст діяльності
Констатувальний	січень	анкетування батьків, первинні бесіди, виявлення рівнів логопедичної культури
Формувальний	лютий – квітень	консультації, практичні заняття, тренувальні вправи, щотижневі завдання
Контрольний	травень	повторне обстеження, порівняння результатів, аналіз динаміки

Для отримання повної та достовірної інформації використовувалися різні методи (табл.2.4).

Основними стали анкетування, спостереження та бесіди.

Анкетування проводилося двічі – на початку та в кінці дослідження.

Воно дало можливість оцінити, чи змінилися знання батьків та їх ставлення до логопедагогічної роботи.

Спостереження дозволяло побачити, як саме батьки виконують рекомендації, чи правильно організовують роботу з дитиною вдома та чи враховують поради спеціаліста.

Бесіди допомогли глибше зрозуміти особисті труднощі батьків, їхній емоційний стан, переживання і готовність брати активну участь у розвитку дитини.

Таблиця 2.4

Методи та їх функціональне призначення

Метод	Для чого застосовувався
Аналіз літератури	Для визначення теоретичних підходів до поняття «логопедагогічна культура батьків»
Анкетування	Для виявлення рівня поінформованості батьків та їхніх практичних умінь
Спостереження	Для оцінювання взаємодії батьків з дитиною під час виконання логопедичних завдань
Бесіда	Для уточнення особистих труднощів і мотивації
Порівняльний аналіз	Для встановлення змін після формувальної роботи
Метод якісної інтерпретації	Для опису змін у поведінці та ставленні батьків

Інструментарій дослідження складався з анкет, які містили запитання про знання, ставлення та практичні дії батьків щодо мовленнєвого розвитку дитини (табл.2.5).

Окремо використовувалися листи спостережень, в яких фіксувалися особливості взаємодії батьків з дитиною під час виконання логопедичних завдань.

Також була створена програма, що включала консультаційні матеріали, короткі методичні поради та вправи, які батьки могли виконувати вдома разом з дитиною.

Таблиця 2.5

Перелік та характеристика інструментів дослідження

Інструмент	Зміст	Мета
Анкета для батьків	18 запитань про знання, ставлення, уміння та участь у логопедичному процесі	Виявити рівень логопедичної культури
Лист спостережень	10 критеріїв взаємодії батьків з дитиною під час вправ	Оцінити практичні навички підтримки
Міні-анкета після консультації	5 коротких запитань	Перевірити розуміння порад логопеда
Домашні завдання (картки)	вправи, ігри, рекомендації	Формування діяльнісних умінь
Пам'ятки для батьків	короткі інструкції	Закріпити знання та забезпечити доступність матеріалу
Порівняльна карта рівнів	Таблиця з критеріями	Фіксація результатів “до” та “після”

Уся система інструментів була спрямована на те, щоб виявити реальний стан логопедагогічної культури батьків та визначити, як вона змінюється після впровадження відповідної роботи.

2.2. Критерії та показники логопедагогічної культури батьків і результати констатувального етапу дослідження

Логопедагогічна культура батьків є важливою умовою розвитку мовлення дитини з особливими освітніми потребами, тому для її вивчення потрібно мати зрозумілі й чіткі критерії, за якими можна оцінити її стан[27].

У цьому дослідженні логопедагогічна культура розглядається як поєднання знань, практичних умінь і ставлення батьків до логопедичної роботи.

Саме тому її оцінювання спиралося на три основні компоненти: когнітивний, діяльнісний та мотиваційно-ціннісний.

Кожен із цих компонентів відображає важливі аспекти участі батьків у корекційному процесі і дозволяє побачити, наскільки вони готові співпрацювати з логопедом та підтримувати дитину вдома.

Когнітивний компонент був важливий тим, що більшість труднощів у батьків пов'язана саме з браком знань.

Коли вони не розуміють, як формується мовлення, чому виникають певні порушення та які вправи потрібні, їм важко виконувати рекомендації спеціаліста.

Тому під час діагностики звертали увагу на те, чи орієнтуються батьки в поняттях, пов'язаних із мовленнєвим розвитком, чи вміють пояснити суть труднощів своєї дитини і чи усвідомлюють, навіщо потрібна логопедична робота. Саме з цього починається формування логопедагогічної культури, оскільки знання створюють основу для всіх подальших дій.

Діяльнісний компонент дозволив оцінити, як батьки застосовують свої знання на практиці.

Часто трапляється, що батьки щиро хочуть допомогти своїй дитині, але не вміють це робити правильно або роблять це нерегулярно. Тому важливо було розуміти, чи виконують вони домашні завдання, як організовують заняття з дитиною вдома, чи вміють підтримувати мовний розвиток у щоденному спілкуванні.

Саме практичні навички дають можливість визначити, наскільки логопедичні рекомендації справді реалізуються в домашніх умовах, адже дитина проводить більшу частину часу саме з родиною.

Мотиваційно-ціннісний компонент показує внутрішнє ставлення батьків до логопедичної роботи. Він відображає, наскільки вони сприймають корекційний процес як важливу частину розвитку своєї дитини, чи бачать сенс у регулярній співпраці з логопедом, чи готові витрачати час і зусилля на підтримку мовлення дитини[29].

Позитивна мотивація батьків значно підсилює результати логопедагогічної роботи, адже дитина відчуває емоційну підтримку, а батьки — відповідальність за її успіхи. Тому під час оцінювання увага зверталася на ініціативність дорослих, їх готовність обговорювати труднощі та відвідувати консультації[30].

Вибір цих трьох критеріїв є цілком обґрунтованим, тому що вони дозволяють побачити логопедагогічну культуру не однобічно, а як цілісне явище. Знання, вміння та ставлення не існують окремо: вони взаємопов'язані та впливають одне на одного.

Саме тому оцінка логопедагогічної культури за цими критеріями дозволила отримати об'єктивне уявлення про те, на якому рівні знаходяться батьки та яку саме допомогу вони потребують на подальших етапах.

Для того щоб визначити рівень логопедагогічної культури батьків, важливо було не тільки обґрунтувати самі критерії, а й чітко визначити показники, за якими можна побачити, як саме проявляється кожен із компонентів культури в реальній поведінці дорослих (табл.2.6).

Під час діагностики потрібно було враховувати не лише те, що батьки говорять, а й те, як вони діють, як ставляться до логопедичної роботи, чи бачать її важливою для власної дитини. Саме тому для кожного критерію були визначені конкретні показники, які допомогли оцінити логопедагогічну культуру більш об'єктивно.

Критерій знань охоплював те, наскільки батьки розуміють сутність мовленнєвих порушень, чи можуть описати особливості розвитку власної дитини і чи орієнтуються в основних логопедичних поняттях.

На цьому етапі важливо було з'ясувати, чи знають батьки, чому дитина потребує логопедичної допомоги, які завдання мають виконуватися на заняттях і як ці завдання впливають на розвиток мовлення. Показники цього критерію стосувалися не тільки теоретичних знань, а й умінь пояснити основні труднощі своєї дитини доступними словами.

Критерій умінь стосувався практичної сторони участі батьків у логопедагогічному процесі. Тут враховувалося, чи вміють вони виконувати вправи з дитиною, чи можуть організувати короткі заняття вдома, чи дотримуються порад логопеда.

Важливо було побачити, чи здатні вони підтримувати дитину не лише емоційно, а й практично, створюючи умови для роботи зі звуками, словником, мовленнєвим диханням або іншими навичками.

До показників входили вміння проводити ігрові вправи, навички корекційного спілкування та здатність помічати мовленнєві труднощі в повсякденних ситуаціях.

Критерій ставлення та мотивації показував, наскільки батьки налаштовані на співпрацю з логопедом і чи бачать вони власну роль важливою.

Тут увага приділялася тому, як вони ставляться до логопедичних занять, чи готові виконувати рекомендації регулярно, чи розуміють цінність корекційної роботи.

Ставлення батьків дуже впливає на успіх дитини, тому цей критерій допоміг зрозуміти, наскільки вони внутрішньо мотивовані, чи бачать результати та чи намагаються підтримувати дитину, навіть якщо корекційний процес вимагає багато часу і терпіння.

Таблиця 2.6

Критерії та показники логопедагогічної культури батьків

Критерій	Зміст критерію	Показники
Когнітивний (знання)	Відображає рівень поінформованості батьків про розвиток мовлення та порушення	— розуміння причин мовленнєвих порушень; — знання особливостей розвитку дитини; — орієнтація в логопедичних поняттях; — усвідомлення завдань логопедичної роботи

Діяльнісний (уміння)	Показує, як батьки застосовують знання у практичних діях	— уміння виконувати логопедичні вправи вдома; — здатність організовувати заняття; — використання корекційних ігор; — дотримання рекомендацій логопеда
Мотиваційно-ціннісний (ставлення)	Формує внутрішню готовність батьків брати участь у розвитку дитини	— позитивне ставлення до логопедичної роботи; — розуміння важливості регулярних занять; — прояв ініціативи; — емоційна підтримка дитини

Для подальшої діагностики було важливо не лише визначити показники, а й визначити рівні сформованості логопедагогічної культури батьків. Це допомогло класифікувати результати та побачити, які саме труднощі найбільш поширені серед батьків. Рівні дозволяють оцінити логопедагогічну культуру більш структуровано та визначити, що потребує формування чи корекції.

Під час констатувального етапу дослідження було важливо не просто визначити критерії, а подивитися, як ці критерії проявилися у реальних сімей. До вибірки увійшли 20 батьків, діти яких навчаються у молодших класах ліцею №19 та мають різні особливі освітні потреби. Оцінювання проводилося на основі анкет, індивідуальних бесід, спостереження за взаємодією батьків з дітьми та за тим, як вони виконують рекомендації логопеда.

Під час оцінювання знань було помітно, що лише невелика частина батьків добре орієнтується в особливостях мовленнєвого розвитку своїх дітей (рис.2.1).

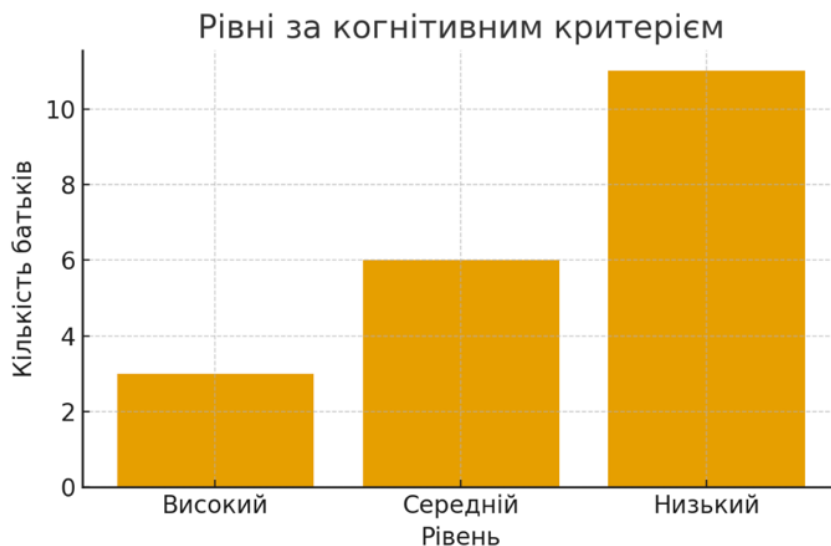

Рис.2.1 – когнітивний критерій

Із 20 батьків тільки 3 продемонстрували достатні знання про етапи мовленнєвого розвитку, могли назвати основні ознаки порушення мовлення та правильно пояснити причини труднощів своєї дитини. Ще 6 батьків мали загальне уявлення, але їх знання були неповними та поверхневими: вони часто плутали типи порушень, неправильно визначали норми формування звуковимови або перебільшували можливості дитини.

Більшість — 11 батьків (55%) — показали низький рівень знань. Вони не змогли відповісти на базові запитання про мовленнєвий розвиток, часто пов'язували труднощі дитини з поведінкою чи «лінню», що свідчить про відсутність розуміння суті мовленнєвого порушення. Саме ця група батьків найчастіше запитувала, «що саме робити вдома» і «як правильно виконувати вправи». Це показало, що когнітивна складова логопедичної культури є недостатньо сформованою.

Найбільші труднощі виявилися саме за діяльнісним критерієм (рис.2.2).

Лише 2 батьків (10%) стабільно виконували вправи вдома, мали зошити для артикуляційних завдань і могли показати, як вони працюють із дитиною. Ці батьки підтримували регулярну комунікацію з логопедом і цікавилися новими вправами.

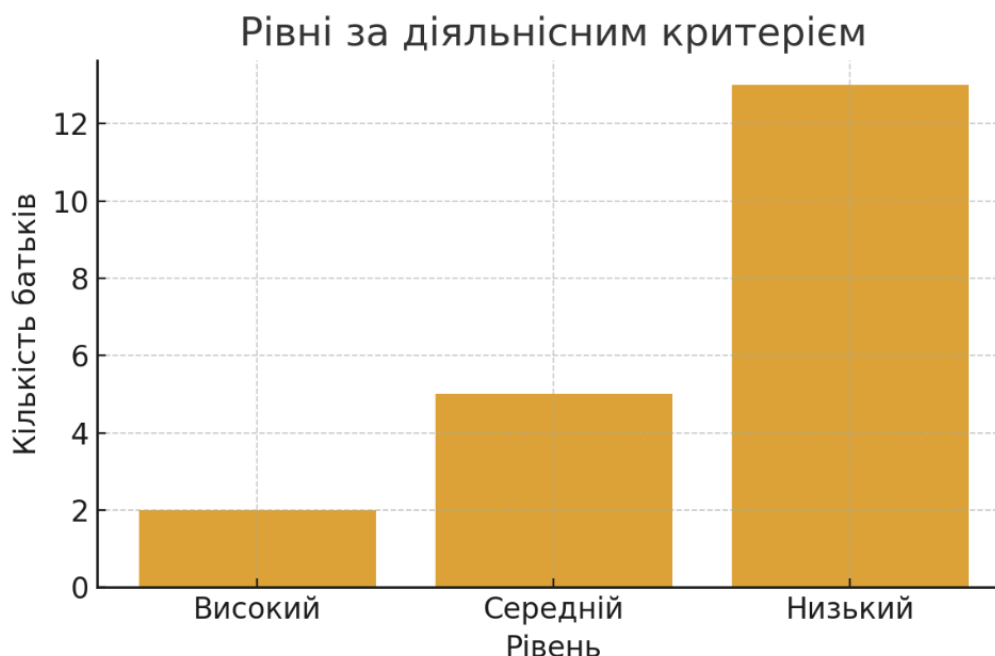

Рис.2.2.- Діяльнісний критерій

Середній рівень продемонстрували 5 батьків. Вони виконували вправи, але нерегулярно: інколи раз на тиждень, інколи частіше, залежно від власної зайнятості. Під час опитування вони визнавали, що розуміють важливість таких занять, але їм складно дотримуватися системності.

Найбільшу групу склали 13 батьків (65%), які або зовсім не виконували вправи вдома, або робили це рідко та неправильно. Під час спостереження багато з них говорили, що бояться «нашкодити», бо не впевнені, як правильно виконуються артикуляційні вправи. Дехто казав, що дитина «не хоче працювати», і тому заняття вдома майже не проводяться. Саме через нерегулярність домашньої роботи у дітей помітно уповільнювався прогрес.

Результати за мотиваційним критерієм виявилися трохи кращими (рис.2.3). 4 батьків (20%) показали високий рівень мотивації, активно ставили запитання, відвідували консультації та прагнули розібратися у труднощах своєї дитини. Вони цікавилися новими методами роботи, уточнювали завдання і просили додаткові поради.

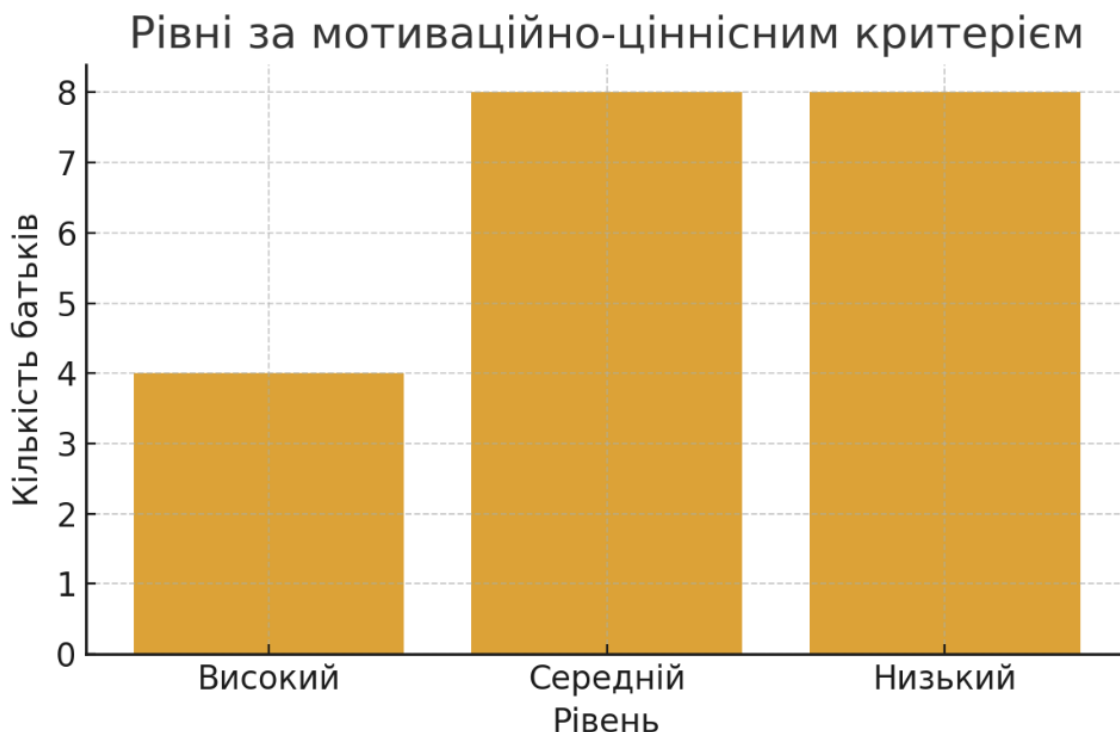

Рис.2.3. – Мотиваційно – ціннісний критерій

Середній рівень продемонстрували 8 батьків. Вони виявляли зацікавленість, але не завжди розуміли, що саме потрібно робити вдома, або не могли поєднати логопедичні рекомендації з повсякденним життям. Такі батьки зверталися до логопеда тоді, коли виникала потреба, але власної ініціативи було недостатньо.

Ще 8 батьків (40%) мали низький рівень мотивації. Вони ставилися до логопедичної роботи як до обов'язку школи, а не сім'ї. Частина таких батьків вважала, що розвитком мовлення має займатися виключно логопед, а вдома немає потреби щось додатково робити. Це помітно впливало на результати дітей.

Під час визначення загального рівня логопедагогічної культури враховувалося, як саме проявлялися всі три критерії (рис. 2.4).

Високий рівень означав, що батьки знають особливості мовлення своєї дитини, вміють працювати з нею вдома та мають стабільну мотивацію.

Середній рівень характеризувався частковістю: знань і мотивації було достатньо, але не вистачало системності або практичних умінь.

Низький рівень означав, що батькам бракує знань, умінь і зацікавленості, і саме вони потребують найактивнішої підтримки.

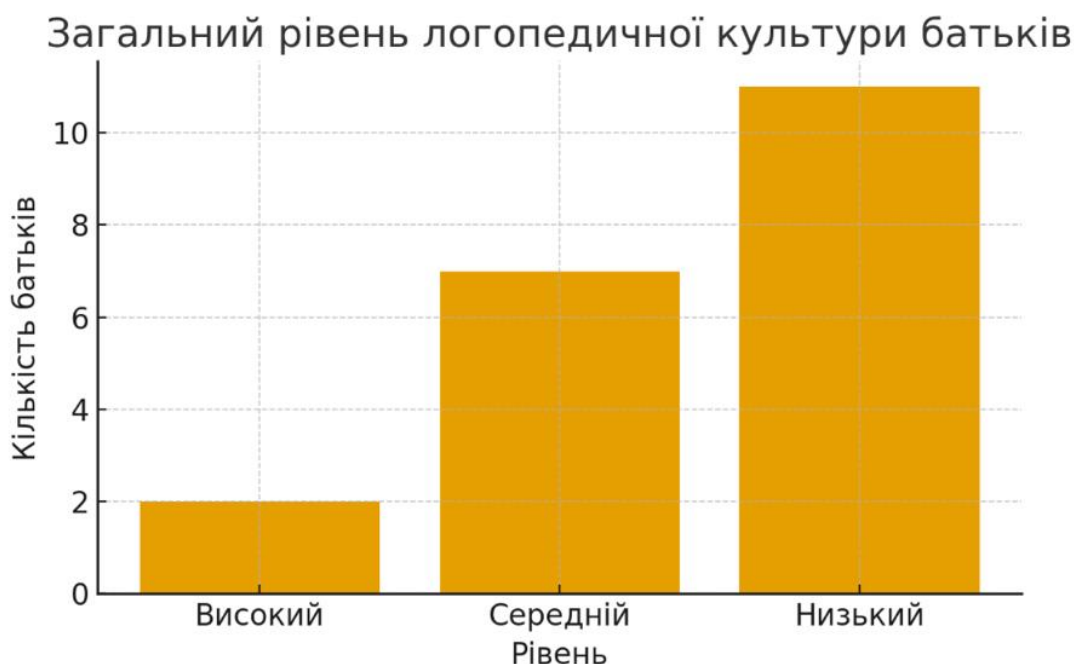

Рис.2.4. – Рівень логопедичної культури

У підсумку аналіз показав, що понад половина сімей має низький рівень логопедагогічної культури, і це стало основою для розробки програми формувальної роботи.

Констатувальний етап дослідження був спрямований на те, щоб з'ясувати, наскільки сформована логопедагогічна культура батьків, які виховують дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами(табл. 2.7).

Спілкування з батьками показало, що вони по-різному розуміють проблеми мовленнєвого розвитку, мають різний досвід співпраці з логопедом і різний рівень готовності до організації занять удома. Саме тому важливо було не просто отримати загальне уявлення, а побачити конкретні рівні за кожним із критеріїв.

Першим критерієм, який аналізувався під час дослідження, був когнітивний.

Він стосувався того, які саме знання мають батьки про мовленнєвий розвиток своєї дитини, чи розуміють вони суть її порушення та чи можуть

пояснити, які зміни є найбільш проблемними. Після опитування та коротких співбесід було визначено три рівні, що подані в таблиці нижче.

Таблиця 2.7

Рівні сформованості логопедагогічної культури батьків за когнітивним критерієм

Рівень	Кількість батьків	Характеристика рівня
Високий	3	Добре орієнтуються у видах порушень, розуміють причини труднощів.
Середній	6	Знання загальні, поверхові, інколи суперечливі.
Низький	11	Не володіють достатньою інформацією або плутають основні порушення.

Отримані результати свідчать, що більшість батьків має недостатньо сформовані знання.

Під час бесід багато хто говорив, що намагався розібратися в особливостях дитини самостійно, але стикався з нестачею доступної інформації.

Частина батьків зізналася, що ніколи не замислювалася над класифікацією мовленнєвих порушень і сприймала логопедичну роботу лише як заняття, які «мають щось покращити».

Це підтверджує потребу в роз'яснювальній та консультативній роботі, бо саме розуміння проблеми стає основою для подальших дій сім'ї.

Другим критерієм був діяльнісний, який показує, наскільки батьки можуть застосовувати рекомендації логопеда на практиці та чи вдається їм організувати вдома логопедичні вправи (табл. 2.8).

Значна частина сімей зізналася, що намагається займатися з дітьми, але робить це нерегулярно або невпевнено. Результати цього критерію подані у наступній таблиці.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості логопедагогічної культури батьків за діяльнісним критерієм

Рівень	Кількість батьків	Характеристика рівня
Високий	2	Систематично працюють із дитиною, виконують логопедичні вправи.
Середній	5	Займаються нерегулярно або тільки частково дотримуються рекомендацій.
Низький	13	Уникають виконання завдань або не мають достатніх умінь для їх виконання.

Саме діяльнісний критерій показав найнижчі результати, що добре простежується у розмовах із батьками.

Багато хто наголошував на нестачі часу, інші говорили про труднощі самої дитини або власну невпевненість.

У деяких сім'ях спостерігалось перекладання відповідальності на фахівця, коли батьки вважали, що тільки логопед «знає, що робити». Через це вони не намагалися виконувати вправи самостійно, боячись зробити щось неправильно.

Такий результат підкреслює потребу у формувальній роботі, під час якої батьки зможуть отримати досвід виконання простих вправ під супроводом спеціаліста.

Третім критерієм стала мотиваційно-ціннісна складова (табл. 2.9).

Вона показала, наскільки батьки внутрішньо готові брати участь у розвитку своєї дитини, чи усвідомлюють важливість своєї ролі та чи мають позитивне ставлення до логопедичної роботи.

Результати виявилися більш рівномірними порівняно з попередніми критеріями, але все одно вказують на потребу в додатковій підтримці.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості логопедагогічної культури батьків

Рівень	Кількість батьків	Характеристика рівня
Високий	4	Активно підтримують логопедичну роботу та прагнуть допомогти дитині.
Середній	8	Виявляють зацікавленість, але не завжди готові діяти послідовно.
Низький	8	Мають пасивне ставлення або вважають, що вся відповідальність лежить на логопеді.

Під час обговорень батьки з низьким рівнем мотивації інколи говорили, що не відчують результатів, тому не бачать сенсу в регулярних вправах. Дехто вважав, що робота спеціаліста має сама по собі забезпечити розвиток, а домашні завдання лише створюють додаткове навантаження. Саме це показує, наскільки важливо пояснювати батькам реальний механізм змін і значення їхньої участі.

Щоб отримати цілісну картину логопедагогічної культури, усі дані були узагальнені (табл. 2.10).

Загальний рівень поєднував три критерії та показував, наскільки батьки можуть ефективно взаємодіяти з логопедом.

Таблиця 2.10

Загальний рівень логопедагогічної культури батьків

Рівень	Кількість батьків	Узагальнений опис
Високий	2	Мають достатні знання, навички та внутрішню мотивацію.
Середній	7	Частково орієнтуються в особливостях дитини, але потребують систематизації знань та впевненості.
Низький	11	Мають труднощі у всіх компонентах логопедичної культури і потребують підтримки.

Підсумовуючи, результати констатувального етапу показали, що загальний рівень логопедагогічної культури батьків залишається недостатнім для ефективної взаємодії з логопедом та активної участі у розвитку мовлення дитини.

Найбільші труднощі виражені в діяльнісному компоненті, де більшість батьків не змогли показати достатній рівень практичних умінь.

Це створює підґрунтя для формування спеціальної програми підтримки, яка буде спрямована на підвищення як знань, так і мотивації, а також розвитку практичних навичок, необхідних для щоденної роботи з дитиною вдома.

2.3. Зміст формувальної роботи з батьками щодо розвитку їх логопедагогічної культури

Формувальний етап дослідження був спрямований на те, щоб не лише підвищити обізнаність батьків, а й допомогти їм поступово включитися в логопедичну роботу та навчитися підтримувати свою дитину в умовах сім'ї.

Після аналізу результатів констатувального етапу стало зрозуміло, що найбільш уразливими є діяльнісний і когнітивний компоненти, а також мотиваційна сфера. Тому зміст формувальної роботи вибудовувався так, щоб кожний із цих компонентів був охоплений і поступово зміцнювався.

Основою стали регулярні зустрічі з батьками, індивідуальні бесіди, практичні заняття та мікрівправи, які батьки могли виконувати вдома разом із дитиною.

У формувальній роботі особливе місце посідали консультації.

Вони проводилися у формі невеликих інформаційних зустрічей, під час яких батьки отримували пояснення, що саме відбувається у мовленні дитини, які зміни можна очікувати і як на розвиток впливають домашні заняття.

На консультаціях робили акцент на простому і зрозумілому поясненні термінів, щоб батьки могли краще орієнтуватися у рекомендаціях логопеда.

Важливо було створити атмосферу довіри, де батьки не боялися ставити запитання і могли вільно говорити про свої труднощі. Багато хто зізнавався, що

ніколи не отримував таких детальних пояснень раніше, а тому не розумів, у чому полягає проблема мовлення дитини.

Окрім консультацій, значне місце займали тренінги (Дод.А), які проводилися у невеликих групах.

На таких заняттях батьки вчилися виконувати логопедичні вправи разом з дітьми, пробували різні способи організації роботи вдома і поступово набували впевненості.

На тренінгах логопед показував, як правильно вимовляти звуки, як утримувати увагу дитини, як перетворити вправу на маленьку гру, щоб дитина реагувала активніше.

Батьки мали можливість спостерігати, повторювати та відточувати свої вміння. Часто під час тренінгів виникало багато практичних запитань, які з'являються лише тоді, коли людина пробує виконати вправу сама. Такий формат допомагав батькам зрозуміти, що логопедичні завдання не є складними, якщо знати кілька простих правил.

Важливою частиною формувальної роботи були мікрОВправи (Дод. Б).

Це короткі й дуже прості завдання, які не потребують багато часу й можуть виконуватися під час звичайних домашніх справ.

МікрОВправи підбиралися так, щоб батьки могли використовувати їх щодня. Вони також допомагали налагодити регулярність занять, адже багато сімей саме через нестачу часу відмовлялися від систематичної роботи. Коли батьки побачили, що вправи можна виконати за кілька хвилин і при цьому отримати користь, їхня участь стала активнішою.

Для закріплення результатів батьки отримували завдання для дому.

Вони були побудовані за принципом поступового ускладнення, щоб сім'я не відчувала перевантаження. У завдання входили вправи на розвиток артикуляції, удосконалення звуковимови, формування словникового запасу та розвиток мовленнєвого слуху. Батькам пояснювали, як краще організувати час, щоб дитина не втомлювалась і працювала із задоволенням.

Часто батьки ділилися тим, що дитина реагує позитивніше, коли вправи проводяться у формі гри або в спокійній домашній атмосфері. Це допомогло зрозуміти, що саме родинне середовище стає ключовим фактором у формуванні стабільних мовленнєвих навичок.

Окрему увагу приділяли індивідуальним рекомендаціям (Дод. В).

Вони надавалися з урахуванням особливостей кожної дитини, адже у дітей з ООП мовленнєві порушення можуть проявлятися по-різному. Деяким батькам пропонували більше вправ на розвиток фонематичного слуху, іншим — вправи на збагачення словника, а для окремих сімей був акцент на формуванні граматичного ладу мовлення.

У рекомендаціях враховували темп розвитку дитини, її інтереси, швидку втому або труднощі з концентрацією. Індивідуальний підхід дозволив батькам відчувати, що робота вибудовується саме під їхню дитину, а не є загальним набором вправ.

Усі елементи формувальної роботи були спрямовані на те, щоб батьки поступово переходили від пасивної позиції до активної. Коли батьки починали бачити перші позитивні зміни, їхня мотивація зростала, і вони частіше зверталися за порадами та пропозиціями (табл. 2.11).

Деякі сім'ї почали самостійно шукати додаткові матеріали, запитували про нові вправи та намагалися виконувати їх навіть частіше, ніж було рекомендовано.

Таблиця 2.11

Рівні логопедагогічної культури після формувального етапу (мотиваційно-ціннісний критерій)

Рівень	До	Після	Динаміка
Високий	4	9	+5
Середній	8	7	-1
Низький	8	4	-4

Це показує, що формувальна робота була важливою не тільки для розвитку знань та навичок, а й для внутрішньої зміни ставлення батьків до логопедичної підтримки(табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Загальний рівень логопедагогічної культури (до та після формувальної роботи)

Рівень	До	Після	Динаміка
Високий	2	6	+4
Середній	7	10	+3
Низький	11	4	-7

Проведена робота допомогла створити умови, у яких батьки відчували свою значущість у процесі мовленнєвого розвитку дитини та зрозуміли, що їхня участь є ключовою для досягнення результату.

Таким чином, формувальний етап став не лише логічним продовженням констатувального, а й важливою практичною частиною дослідження, яка забезпечила підґрунтя для оцінки ефективності подальших змін у логопедагогічній культурі батьків.

2.4. Оцінювання ефективності формування логопедагогічної культури батьків

Оцінювання ефективності формувальної роботи проводилося після завершення всіх етапів взаємодії з батьками.

Головною метою цього етапу було встановити, які саме зміни відбулися в рівні логопедагогічній культурі, наскільки ці зміни є стійкими та які компоненти виявилися найбільш піддатливими до розвитку.

Щоб отримати цілісну картину, результати повторної діагностики порівнювали з даними, отриманими на початку дослідження.

Такий підхід дав можливість оцінити прогрес у когнітивному, діяльнісному та мотиваційно-ціннісному компонентах, а також побачити загальний рівень зростання логопедагогічної культури.

Порівняння починали з когнітивного критерію, адже він є основою для всіх подальших змін у поведінці батьків Рис.2.5).

Під час первинної діагностики значна частина батьків мала низький рівень знань, який проявлявся у плутанині щодо мовленнєвих порушень, неусвідомленні механізму виникнення труднощів та неповному розумінні ролі логопедичних занять. Після формувального етапу кількість батьків із високим рівнем зросла, і це добре видно.

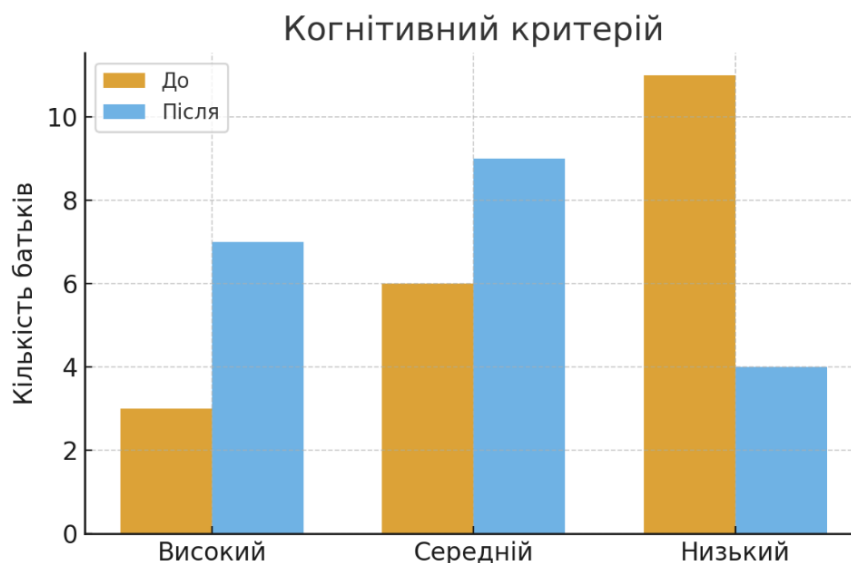

Рис.2.5. - Порівняння рівнів логопедичної культури за когнітивним критерієм (до і після)

Отримані дані показують, що батьки стали краще розуміти особливості мовлення своєї дитини, а також змінили ставлення до логопедичної роботи.

Під час повторних бесід вони вже чіткіше формулювали проблеми, які спостерігають, і могли назвати ті зміни, яких прагнуть досягти.

Таке зростання інформованості пояснюється тим, що консультативна та тренінгова робота була побудована простою і зрозумілою мовою.

Батьки відзначали, що вперше отримали достатньо пояснень про сутність порушень, і це допомогло їм усвідомити логіку домашніх завдань.

Діяльнісний критерій також зазнав помітних змін(рис. 2.6).

На початку дослідження більшість батьків або зовсім не виконувала домашніх вправ, або робила це нерегулярно.

Після формувальної роботи кількість батьків із високим рівнем діяльнісних умінь значно зростає. Це пояснюється тим, що під час тренінгів вони отримали можливість спробувати виконання вправ разом із логопедом і побачили, що виконання завдань не є складним, якщо слідувати простим інструкціям.

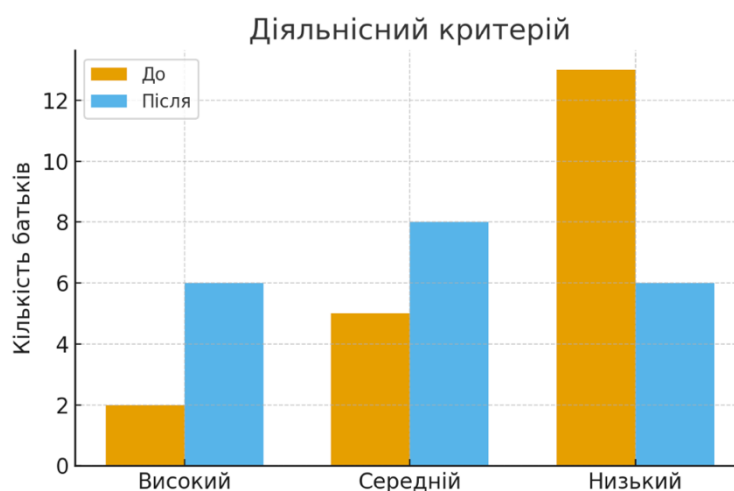

Рис. 2.6 -Порівняння рівнів за діяльнісним критерієм (до і після)

Покращення у цьому компоненті свідчить, що батьки не лише зрозуміли значення вправ, а й почали використовувати їх на практиці. Багато хто з них говорив, що мікрОВправи стали зручним інструментом, який можна включати у повсякденний ритм життя. Інші розповідали, що дитина почала позитивніше реагувати на заняття, коли вони перетворилися на короткі ігрові завдання.

Цей прогрес показує, що формувальна робота не лише дала знання, а й навчила батьків діяти впевненіше.

Мотиваційно-ціннісний критерій також продемонстрував позитивну динаміку(рис. 2.7.).

У багатьох батьків зросло розуміння того, наскільки важливою є їхня участь у мовленнєвому розвитку дитини. Якщо на початку було багато

невпевненості, пасивності та навіть уникання, то після формувальної роботи збільшилася кількість батьків із високою мотивацією.

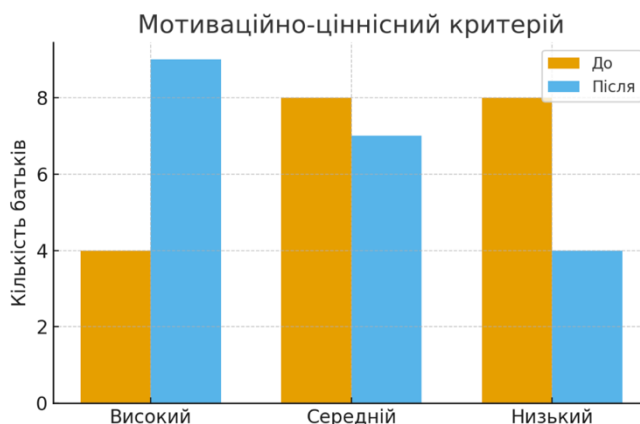

Рис.2.7. - Порівняння рівнів за мотиваційно-ціннісним критерієм

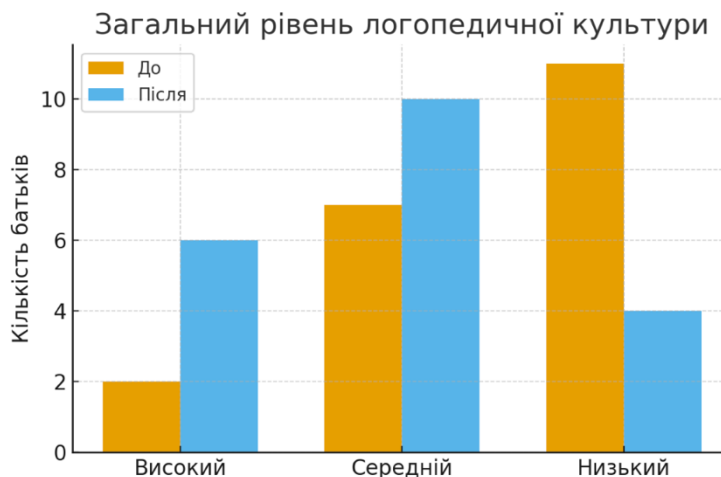
Те, що рівень мотивації на завершальному етапі значно підвищився, підтверджують і спостереження.

Батьки стали частіше брати участь у консультаціях, ставити більше запитань, цікавитись новими матеріалами, просити додаткові рекомендації. Дехто навіть говорив про те, що домашні завдання стали приводом для приємної взаємодії з дитиною і дозволили краще зрозуміти її особливості. Це свідчить про формування позитивного ставлення до логопедагогічної роботи загалом.

Для кращого бачення загальної картини було узагальнено результати трьох критеріїв (рис.2.8).

Узагальнений рівень логопедагогічної культури наочно показує зростання кількості батьків із високим і середнім рівнями та суттєве зменшення групи з низьким.

Таблиця 2.8. - Загальний рівень логопедагогічної культури (до і після)

Аналіз показує, що більшість батьків зробили помітний крок уперед.

Їхня участь у формувальній роботі вплинула не тільки на рівень знань, а й на ставлення та поведінку. Батьки стали більш відповідальними, уважнішими до потреб дитини та активніше включилися у процес. Багато хто говорив про позитивні зміни у мовленні своїх дітей, що також підсилювало внутрішню мотивацію до подальшої роботи.

Таким чином, формувальна робота довела свою ефективність. Вона допомогла батькам краще розуміти особливості мовлення дитини, навчила їх виконувати вправи вдома і змінила їхнє ставлення до логопедагогічної підтримки.

Результати підтверджують, що саме поєднання консультацій, тренінгів, мікроправ, домашніх завдань та індивідуальних рекомендацій створює умови для реального підвищення логопедагогічної культури батьків.

Це дозволяє стверджувати, що сформована програма є ефективною і може бути використана у подальшій роботі з іншими сім'ями.

Висновок до розділу 2

Було розглянуто практичний бік дослідження, пов'язаний із формуванням логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Було описано базу дослідження, склад учасників, етапи, методи та засоби, які застосовувалися в роботі. Це дало змогу побачити, як саме організовується взаємодія логопеда та батьків у реальних умовах шкільного середовища.

Результати констатувального етапу показали, що загальний рівень логопедагогічної культури батьків не можна вважати достатнім. Більшість із них мали фрагментарні або поверхові знання про особливості мовленнєвого розвитку своїх дітей, почувалися невпевнено щодо виконання домашніх вправ та не завжди усвідомлювали власну роль у корекційному процесі. Найвразливішими виявилися когнітивний і діяльнісний компоненти, а мотивація до співпраці часто була пов'язана зі страхами, сумнівами або невір'ям у власні можливості.

На основі отриманих даних було розроблено й упроваджено формувальну програму, яка включала консультації, групові тренінги, мікровправи, домашні завдання та індивідуальні рекомендації для батьків.

У центрі цієї програми лежала ідея партнерства: логопед виступав не як єдиний «носій знань», а як помічник і наставник, який підтримує батьків, пояснює, показує, супроводжує та заохочує. Завдяки цьому батьки мали змогу не лише отримати нову інформацію, а й відпрацювати її на практиці.

Контрольний етап продемонстрував помітні позитивні зміни у всіх трьох компонентах логопедичної культури. Зросла кількість батьків, які впевненіше орієнтуються в поняттях, пов'язаних із мовленнєвими порушеннями, краще розуміють завдання логопедагогічної роботи та особливості своєї дитини.

Значно покращилися й практичні вміння: батьки частіше і системніше виконували вправи вдома, активніше використовували ігрові прийоми та виявляли готовність коригувати власну поведінку під час взаємодії з дитиною.

Не менш важливими є зміни у мотиваційно-ціннісній сфері. Після проходження формувальної програми батьки стали відповідальніше ставитися до логопедичної підтримки, частіше зверталися за порадою, цікавилися новими методами і прагнули закріплювати досягнуті результати. У багатьох із них

з'явилося відчуття власної значущості у процесі мовленнєвого розвитку дитини, що позитивно вплинуло на емоційний клімат у сім'ї та на ставлення до занять.

Отже, емпіричне дослідження показало, що формування логопедагогічної культури батьків є реальним і досяжним завданням за умови спеціально організованої роботи. Використання різних форм і методів, поєднання теоретичного пояснення з практичними вправами, а також орієнтація на партнерську взаємодію дають змогу суттєво підвищити рівень поінформованості, умінь і мотивації батьків. Отримані результати підтверджують доцільність подальшого впровадження подібних програм у закладах освіти, де навчаються діти з особливими освітніми потребами, та їх розширення з урахуванням специфіки конкретних сімей і умов навчання.

ВИСНОВКИ

Проведена робота дала змогу комплексно розглянути проблему логопедагогічної культури батьків дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами та побачити її значення для мовленнєвого розвитку дитини.

Дослідження поєднало теоретичний аналіз і практичну частину, що дозволило не тільки описати явище логопедагогічної культури, а й реально перевірити, як вона формується і змінюється під впливом спеціально організованої роботи.

У першому розділі було розкрито, чому саме сім'я відіграє центральну роль у розвитку мовлення дитини.

Історичний огляд показав, що ще раніше фахівці звертали увагу на значення родинного середовища, але сучасні дослідження ще сильніше підкреслюють важливість системної співпраці батьків і логопеда.

Сім'я є тим середовищем, де дитина проводить найбільше часу, тому саме від батьків залежить, наскільки ефективним буде застосування логопедичних рекомендацій поза межами школи. Це дозволило краще усвідомити, чому логопедагогічна культура є невід'ємною частиною створення умов для успішного розвитку мовлення.

Окреме місце у першому розділі посіла педагогіка партнерства. Аналіз праць сучасних педагогів довів, що співпраця між логопедом і батьками стає значно ефективнішою, коли між ними є взаємоповага, відкритість і готовність діяти разом.

Партнерська взаємодія вимагає від логопеда не тільки професійних знань, а й уміння говорити просто, доступно і пояснювати логіку корекційних дій. Батьки ж, зі свого боку, мають розуміти свою роль і брати на себе частину відповідальності. Такий підхід формує не лише технічні навички, а й внутрішню впевненість батьків у тому, що вони можуть допомагати своїй дитині.

Поглиблений аналіз поняття логопедагогічної культури дозволив визначити її структуру.

Було встановлено, що вона складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: знань, умінь і ставлення. Разом вони показують, якою мірою батьки розуміють потреби дитини, як вони можуть використовувати рекомендації логопеда та наскільки вони мотивовані підтримувати розвиток мовлення. Це стало основою для побудови критеріїв, за якими в подальшому визначався її рівень.

Другий розділ був зосереджений на практичному дослідженні. У ньому було описано організацію роботи, включаючи вибір бази, характеристики учасників, методи діагностики та інструменти.

Констатувальний етап дозволив побачити реальну картину логопедагогічної культури батьків у Миколаївському ліцеї №19.

Результати показали, що більшість сімей мали недостатній рівень знань про мовленнєві порушення і не завжди розуміли, яку роль вони відіграють у корекційному процесі.

Діяльнісний компонент виявився найслабшим, оскільки багато батьків не могли організувати роботу вдома або робили це нерегулярно.

Мотиваційна складова також потребувала підтримки, бо частина батьків вважала, що достатньо лише відвідувати логопедичні заняття в школі.

На основі отриманих результатів було розроблено формувальну програму, яка включала консультації, тренінги, мікровправи та індивідуальні рекомендації.

У роботі робився акцент на тому, щоб батьки відчули себе впевненіше й зрозуміли, що вони не просто спостерігачі, а важлива частина розвитку своєї дитини.

Практичні вправи допомагали їм побачити, що логопедичні завдання не є складними, а навпаки — можуть бути частиною звичайного сімейного життя. Це зменшувало страх зробити помилку і водночас зміцнювало навички.

Після завершення формувальної роботи розпочався контрольний етап, де увага була зосереджена на порівнянні результатів «до» і «після». Дані показали суттєве зростання в усіх трьох компонентах логопедагогічної культури.

Значно більше батьків досягли високого рівня знань і впевнено користувалися логопедичними поясненнями.

Суттєво зросла кількість батьків, які могли організувати заняття вдома, використовувати мікроправи та підтримувати дитину у повсякденному спілкуванні.

Найпомітніше зросла мотивація: після формувального етапу батьки почали активніше звертатися по поради, цікавитись новими матеріалами, проявляти ініціативу і відповідальність.

Загальний рівень логопедагогічної культури після формувальної програми зріс настільки, що група з низьким рівнем зменшилася майже втричі.

Це свідчить про те, що робота була побудована ефективно та відповідала реальним потребам сімей.

Батьки відзначали, що отримані знання стали для них цінними не лише в роботі, а й у розумінні своєї дитини. Підвищення їхньої обізнаності та вмотивованості створило сприятливі умови для подальших змін у мовленнєвому розвитку дітей.

У підсумку можна сказати, що всі завдання, визначені на початку дослідження, були успішно виконані.

Було здійснено всебічний аналіз наукових джерел, визначено структуру логопедагогічної культури та побудовано чіткі критерії її оцінки.

Було проведено діагностику початкового рівня, розроблено програму формувальної роботи, а також здійснено оцінку її ефективності.

Робота довела, що логопедагогічна культура батьків може бути сформована та значно покращена за умови системної, доступної й продуманої взаємодії.

Отримані дані підтверджують, що формування логопедагогічної культури є важливим напрямом роботи з батьками дітей з ООП. Вони показали, що

навіть невеликі зміни в знаннях та ставленні батьків можуть суттєво вплинути на розвиток дитини.

Партнерська взаємодія логопеда і сім'ї створює найкращі умови для того, щоб дитина відчувала підтримку, мала стабільну мотивацію та змогу досягати власних мовленнєвих успіхів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: покроково для педагогів : навч. посіб. Київ : Український інститут розвитку освіти, 2023. 232 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokov.o.pdf>
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта від основ до практики: монографія. Київ: «Атопол», 2016. 152 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708170/>
3. Колупаєва, А.А. ,Таранченко, О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі.Київ: «Ранок»,2019р. 304 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708170/>
4. Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика: колект. монографія / Е.А.Данілавичюте, С.П. Миронова, Н.Г. Пахомова, О.М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А.А. Колупаєвої, І.М. Дичківської. – Рівне : Волинські обереги, 2020. – 364 с. – С. 23-36 (розділ «1.2. Прогностичні орієнтири розвитку освіти осіб з ООП»)
5. О.В .Мартинчук, Т.В. Скрипник Алгоритм психолого-педагогічного супроводу учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами – 2021 <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40108/>
6. Данько М. В. Педагогіка партнерства в закладах загальної середньої освіти: теоретичні аспекти. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2024. № 2(28) <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2024/2/4-.pdf>
7. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти у 2019/2020 н. р. (лист МОН України від 05.08.2019 № 1/9-498). Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2>
8. Галян О., Борисенко З. Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами. Теорія і практика сучасної психології.

2019. № 2. Т. 2. С. 44–49. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_2/11.pdf.

9. Данілавичюте Е. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2018. № 3. С. 7–19. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712696/2/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%87%D1%8E%D1%82%D1%94_2018_%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf

10. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с. URL: <https://eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>

11. Король А. Формування дистанційно-інтерактивного середовища підтримки батьків дошкільників з особливими мовленнєвими потребами : дис. ... докт. філософії. Київ, 2023. 304 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0823U101884>

12. Позняк О. Методичні аспекти створення інклюзивного освітнього середовища. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 47. Т. 3. С. 295–300

13. Позняк О. С. Аналіз практик та перешкод під час упровадження інклюзивного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти. Педагогічні науки: теорія та практика. 2022. № 1 (41). С. 88–93.

14. Рібцун Ю. В. Співпраця вчителя-логопеда з батьками : молодша логопедична група для дітей із ЗНМ. Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання. – 2011. – № 1. – С. 33–37 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32306203.pdf>

15. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX#Text> (дата звернення: 06.10.2025).

16. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.10.2025).

17. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.10.2025).

18. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 червня 2018 р. № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 06.10.2025).

19. Абетка для директора: інклюзивна освіта : методичний посібник / МОН України. Київ, 2021. 352 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/docs%20main/Abetka.dyrektora.2021.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).

20. Ткач О., Константинов О. Особливості розробки комунікативного паспорту як засобу формування комунікативної взаємодії у дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип. 21. Кам'янецьПодільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. 164 с. С.61-74.

21. Черніченко Л.А. Структура, критерії та рівні готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Витоки педагогічної майстерності. Випуск 19. 2017. С. 352-357

22. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ : Віпол, 2000. С. 176-177.

23. Пшенична О.С., Матвійшина Н.В. Система обробки результатів експертного оцінювання в педагогічних дослідженнях. Інформаційні технології в освіті та науці : матеріали X Всеукраїнської наук-практ. 68 конференції (м. Мелітополь, 14-15 червня 2018 р). Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2018. С. 232-238
24. Король А.В. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу. Молодий вчений. 2018. № 5.2 (57.2), травень. С. 54-57.
25. Гаврилов О., Гаврилова Н., Мілевська О., Константинов О., Ткач О. та ін. Науково-теоретичні та прикладні підходи до формування професійних компетенцій вчителя-логопеда. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 21. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. С.140-177.
26. Азовська Н.В. Взаємозв'язок логопеда та батьків в роботі по закріпленню набутих мовленнєвих навичок. Херсон: Кругозір, 2006. 100с
27. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї як системна логопедична допомога родині, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення Науково-методичний журнал «Логопедія». – № 6. – 2015 – С.24 – 30
28. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення.: Монографія / В.А.Кисличенко, С.Ю.Конопляста – Миколаїв : Іліон, 2016. – 218 с.
29. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї в умовах груп корекції мовлення Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т., т. 1 / за ред. В. М.Синьова, О. В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2016, 2016. – С. 176-185. (фахове видання, база IndexCopernicus)
30. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї дитини із затримкою психічного розвитку Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та

спеціальна психологія. – Випуск 33 : збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Національний пед. університет імені М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 26-31 с. (фахове видання, база IndexCopernicus)

ДОДАТКИ

Додаток А

Матеріали для тренінгових занять

Тренінг 1: артикуляційна гімнастика

Матеріали: дзеркала, картки зі схемами рухів

Тренінг 2: розвиток мовленнєвого слуху

Матеріали: аудіозаписи, парні картки «слово–зображення»

Тренінг 3: словникова робота

Матеріали: тематичні картинки, міні-комікси для складання речень

Додаток Б

Зразки мікрОВправ, які надавалися батькам

1. Вправа «Теплий звук»

Коротка артикуляційна вправа, яку можна виконати перед їжею або під час прогулянки.

Дитина «зігріває» звук, повторюючи його різною гучністю.

2. Вправа «Знайди слово»

Батько або мати називає два предмети, дитина має знайти той, що починається з заданого звука.

3. Вправа «Оживи картинку»

Показати картинку й попросити дитину придумати одне–два речення.

Це тренує словниковий запас і побудову фраз.

4. Вправа «Усмішка–трубочка»

Коротка артикуляційна гімнастика, яку легко виконувати в будь-якому місці.

*Зразок індивідуальних рекомендацій для батьків***Дитина:** _____**Клас:** _____**Особливості мовлення:** порушення звуковимови / фонематичний слух / порушення темпу та ритму**Рекомендації:**

- Виконувати артикуляційні вправи перед дзеркалом 5–7 хвилин щодня
- Звертати увагу на правильну вимову під час читання
- Використовувати прийоми уповільнення темпу мовлення
- Проводити ігри на розрізнення звуків в ігровому форматі
- Закріплювати слова через короткі побутові діалоги